

Justis- og beredskapsdepartementet
Postboks 8005 Dep
0030 OSLO

Vår ref:
23/00055-2

Saksbehandler:
Elin Saga Kjørholt

Dato:
13. april 2023

Barneombudets høringsuttalelse til NOU 2022: 21 Straffelovrådets forslag til endringer i straffelovens bestemmelser om seksuelle krenkelser

Barneombudet takker for muligheten til å uttale seg om Straffelovrådets forslag til endringer i straffelovens bestemmelser om seksuallovbrudd.

Lov om barneombud § 3 (2) b. bestemmer at Barneombudet skal følge med på om norsk rett er i samsvar med forpliktelsene i FNs barnekonvensjon. Vi vil kommentere forslagene ut fra disse forpliktelsene. Våre kommentarer begrenses til det som berører vårt mandat som er å ivareta barns interesser i samfunnet.

Barn har fått bedre strafferettslig beskyttelse mot seksuelle krenkelser og overgrep de siste 20 årene. Vi ser samtidig at omfanget av seksuelle krenkelser og overgrep mot barn og unge fortsatt er høyt.¹ Det er derfor avgjørende at departementet viderefører styrkingen av barns beskyttelse.

Barneombudets anbefalinger oppsummert

- Barneombudet mener det er mangler ved Straffelovrådets vurdering av barnets beste. Rådet burde mer aktivt innhentet kompetanse fra miljøer med særlig kunnskap om barns sårbarhet for seksuelle krenkelser. Vi ber departementet sikre at kunnskap om barns særlige sårbarhet er en sentral del av vurderingene i videre behandling av endringer i straffeloven.
- Straffelovrådet har ikke ivaretatt barns rett til å bli hørt. Barneombudet ber departementet oppfylle plikten til å la barn bli hørt på en hensiktsmessig måte, slik at deres mening kan tillegges vekt i vurderingene. Unges meninger er særlig viktig knyttet til digitale krenkelser, og spørsmålet om å senke den seksuell lavalder bør ikke avgjøres uten at ungdom selv er hørt.
- Barneombudet ser behovet for å vurdere en justering av den seksuelle lavalder. Barneombudet mener imidlertid at drøftelsen ikke er tilstrekkelig bred med hensyn til hva som vil være til barnets beste. Drøftelsen fremstår i større grad som en argumentasjonsrekke for en konklusjon om å senke den seksuell lavalder til 15 år, enn som en samlet vurdering av ulike hensyn som må veies mot hverandre i en barnets beste vurdering.

¹ NKVTS rapport 4/2019. Ungdomsundersøkelsen om erfaringer med vold og overgrep.

- Barneombudet mener digitale krenkelser mot barn ikke er godt nok utredet. Det er særlig to spørsmål som bør være grunnlag for ytterligere drøftelser – om bestemmelsen om grooming også bør omfatte digitale møter og åpningen for at deling av bilder ikke lenger skal være straffbart. Siden dette er et område hvor voksne har begrenset erfaring, vil erfaringer fra barn og unge være særlig viktig å innhente i disse spørsmålene.

1. Utredningens behandling av barns rettigheter

1.1 De menneskerettslige forpliktelsene til å beskytte barn mot seksuelle overgrep

De menneskerettslige forpliktelsene til å beskytte barn mot vold og overgrep handler om plikten til å kriminalisere handlinger, forebygge at vold og overgrep skjer, identifisere ofre, etablere effektive mekanismer for å melde fra, mekanismer for å avverge vold og overgrep og plikten til å etterforske, straffeforfølge og å ha de rette prosessuelle reglene. I tillegg kommer barns rett til oppfølging og rehabilitering.² Straffelovrådet relaterer i liten grad til disse forpliktelsene i sine drøftelser av forslagene.

1.2 Kravet til en vurdering av barnets beste ved utforming av lover

Grunnloven § 104 annet ledd bestemmer at barnets beste skal være et grunnleggende hensyn ved alle handlinger og beslutninger som berører barn. Grunnloven § 104 er utformet etter modell av FNs barnekonvensjon artikkel 3 og tolkes i tråd med denne. Innholdet i artikkel 3 er derfor viktig for hva prinsippet om barnets beste faktisk innebærer.

FNs barnekomité har i generell kommentar nr. 14 gitt retningslinjer for hva som ligger i artikkel 3 og prinsippet om barnets beste. Barnekomiteen fremhever i pkt. 6 at artikkel 3 er en prosessregel, en forpliktelse som utdypes i pkt. 14 (b):

«The obligation to ensure that all judicial and administrative decisions as well as policies and legislation concerning children demonstrate that the child's best interests have been a primary consideration. This includes describing how the best interests have been examined and assessed, and what weight has been ascribed to them in the decision.»

I sin utredning av grunnlovsbestemmelsen om barnets beste skriver Menneskerettsutvalget at «bestemmelsen er ment å være en skranke for lovgiver, for eksempel slik at lovgiver ved utforming av lover ikke kan velge å se bort fra barns behov for gode oppvekstsvilkår».

Sivilombudet har i en enkeltsak (2016/2886) poengtert statens plikt til å vurdere barnets beste ved utarbeidelse av lover: «Barnekonvensjonen artikkel 3 nr. 1 synes å inneholde et generelt direktiv til lovgiver og forvaltningen ved at det ved utformingen av regelverk skal være oppmerksom på eller ivareta grunnleggende hensyn om barns beste».

1.3 Mangler ved Straffelovrådets vurdering av barnets beste

Barneombudet mener Straffelovrådet ikke i tilstrekkelig grad foretar en vurdering av hva som er til barnets beste. Dette viser seg særlig i drøftelsen av seksuell lavalder, samt at Straffelovrådets forslag i for liten grad tar opp i seg de utfordringer barn og unge opplever digitalt.

² Norges institusjon for menneskerettigheter (2022), *Barns rett til beskyttelse mot vold, overgrep og omsorgssvikt*

Kunnskap om hvilke konsekvenser et tiltak har for barn er nødvendig for å belyse hvilke løsninger som er til barnets beste. [En barnerettighetsvurdering](#) sikrer at konsekvensene for barn er kartlagt og barnets beste vurdert. Dette er nødvendig for at beslutningsgrunnlaget skal være godt nok.

Barneombudet anerkjenner Straffelovrådets omfattende kompetanse på strafferettsfeltet. Vi er glade for at rådet har hatt oppmerksomhet på barns rettigheter etter både Grunnloven, FNs barnekonvensjon (barnekonvensjonen) og Lanzarotekonvensjonen om barns beskyttelse mot seksuelle krenkelser.

I NOUens metodekapittel beskrives innspillprosesser i rådets arbeid. Det er positivt at rådet har søkt innspill fra ulike aktører.

Vi mener imidlertid at dette ikke er tilstrekkelig. Begrepet seksuell autonomi har ulik betydning for voksne og barn. De fleste voksne har andre forutsetninger for å sette grenser for egen seksualitet enn det barn har.

Barn har en særlig sårbarhet for seksuelle krenkelser og overgrep. Barn mangler ofte ord, kunnskap og forståelse om seksualitet. Mange har et tillitsforhold og et avhengighetsforhold til voksne. De mindre barna er vant til at de voksne bestemmer, og har ofte for lite kunnskap om hva som er lov og ikke. Barn og unge med liten erfaring lar seg lettere forlede til å gjøre ting de egentlig ikke er klar for. Alt dette gjør at barn er særlig sårbare for seksuelle krenkelser og derfor har behov for særlig beskyttelse. Barneombudet mener hensynet til barns særlige sårbarhet er for lite synlige i Straffelovrådets drøftelser.

Medlemmene i Straffelovrådet har en sterk forankring i jussen og ser problemstillingene ut fra sin bakgrunn. Å sikre et godt kunnskapsgrunnlag for vurderingene som blir gjort er en del av utredningsplikten, og er nødvendig for å gjøre en god vurdering av barnets beste. Vi mener derfor rådet aktivt burde ha benyttet kunnskap fra miljøer med særlig kompetanse på seksuelle overgrep, for eksempel Statens barnehus og forskningsmiljøer som NOVA og NKVTS.

Straffelovrådet gjør etter det Barneombudet kan se ingen eksplisitt vurdering av barnets beste. Dette mener vi er uheldig, og at det ville gjort det enklere for høringsinstansene å melde tilbake om de er enige i vurderingene eller ikke. Barneombudet mener barns særlige sårbarhet er for lite synlige i drøftelsene og at dette gir et inntrykk av at disse hensynene heller ikke er tilstrekkelig vurdert og vektlagt. På bakgrunn av dette mener vi at barnets beste ikke er godt nok belyst.

Barneombudet mener det er mangler ved Straffelovrådets vurdering av barnets beste og ber departementet om at kunnskap om barns særlige sårbarhet for seksuelle krenkelser og overgrep blir en sentral del av vurderingene i den videre behandlingen av Straffelovrådets forslag.

1.4 Straffelovrådet har ikke ivaretatt barns rett til å bli hørt

FNs barnekonvensjon artikkel 12 bestemmer at barn har rett til å bli hørt i alle saker som vedrører dem. Plikten til å høre barn gjelder også i generelle saker som vedrører barn som gruppe.³ Barn og unges egne synspunkter er en viktig del av [en barnerettighetsvurdering](#) og i vurderingen av barnets beste.

³ Høstmælingen, Sandberg og Kjørholt (2020), Barnekonvensjonen - barns rettigheter i Norge, pkt. 5.3.1

Endring i den seksuelle lavalder er et spørsmål som åpenbart vedrører barn, og hvor ungdom vil ha en mening. Synspunkter fra barn er viktig for å kunne belyse negative og positive konsekvenser av en slik lovendring. Forrige gang ungdom uttalte seg i dette spørsmålet var i 2006, og da ønsket flertallet av ungdommene å ikke sette ned den seksuelle lavalderen.⁴ Ungdoms erfaringer er også særlig viktig informasjon i vurderingen av digitale krenkelser, der voksne har begrenset forståelse av hva som foregår.

Spørsmålet om hva som er lov og ikke har ofte stor betydning for barn og unge. Det har også betydning for barn og unge hvordan loven er formulert. For eksempel vil formuleringen om seksuell lavalder og unntaket om gjensidighet i alder og utvikling kunne ha betydning for ungdoms forståelse av bestemmelsene.

Barneombudet ber departementet oppfylle plikten til å la barn bli hørt, og sikre at ungdom får uttale seg på en hensiktsmessig måte slik at deres mening kan tillegges vekt i vurderingene. Unges meninger er særlig viktig knyttet til digitale krenkelser, og spørsmålet om seksuell lavalder bør ikke avgjøres uten at ungdom selv er hørt.

2. Kommentarer til forslagene i utredningen

Barneombudet kommenterer ikke på hvilken løsning som er valgt for å regulere hva som er frivillig seksuelle handlinger. Vi har valgt å fokusere på de foreslåtte endringene i del VII Straffelovrådets vurderinger og anbefalinger om endringer i bestemmelsene om seksuallovbrudd mot barn.

2.1 Kommentarer til kapittel 29 Seksuell lavalder

Barneombudet er positive til at rådet vurderer behovet for en endring av den seksuelle lavalder, blant annet etter oppfordring fra Landsgruppa for helsesykepleiere og Helsedirektoratet. Vi mener imidlertid at drøftelsen mangler to helt sentrale aspekter; ungdoms egne stemmer og perspektiver som ivaretar barns særlige sårbarhet for seksuelle krenkelser.

Straffelovrådet legger i sin begrunnelse stor vekt på at ungdom skal kunne utforske sin seksualitet. Barneombudet ser at det kan være et hensyn som taler for å senke den seksuelle lavalder til 15 år. Vi mener imidlertid at drøftelsen rådet foretar ikke er tilstrekkelig bred med hensyn til hva som vil være til barnets beste. Hensyn som manglende erfaring og modenhet, samt barns påvirkelighet og sårbarhet, var avgjørende i vurderingen av spørsmålet om å senke den seksuelle lavalder i 2000.

I forrige høringsrunde var det først og fremst aktørene i straffesakskjeden som støttet NOUens forslag om å senke den seksuelle lavalder, mens de som arbeidet med støtte til barn utsatt for seksuelle overgrep var imot.

Departementet foreslo i Ot.prp. nr. 28 (2000) å beholde seksuell lavalder på 16 år og begrunnet dette med at barn og unge i denne sårbare alderen har behov for det vernet som dagens seksuelle lavalder gir dem. Stortinget stilte seg bak dette. Barneombudet mener Straffelovrådets drøftelse ikke gir tilstrekkelig grunnlag for å si at dette stiller seg annerledes i dag.

Barneombudet forstår rådet slik at de mener barn mellom 15 og 16 vil ha tilstrekkelig beskyttelse for sin sårbarhet ved de regelendringer rådet nå foreslår, og at den seksuelle lavalder derfor kan

⁴ <https://www.dagsavisen.no/nyheter/innenriks/2006/04/23/vil-ikke-endre-seksuell-lavalder/> (selve undersøkelsen er ikke lenger tilgjengelig)

senkes til 15 år. Departementet bør derfor i det videre arbeidet vurdere om forslagene samlet sett gir barn mellom 15 og 16 år tilstrekkelig vern basert på deres særskilte sårbarhet.

Rådet legger stor vekt på at unge bør ha mulighet til seksuell utforsking, mens det i liten grad gjøres en vurdering av det sexpress mange ungdommer er utsatt for. En problemstilling som bør drøftes i det videre arbeidet er hvorvidt dagens 16 års grense gjør det lettere for ungdom å stå imot et sexpress. Dette er en problemstilling det er særlig relevant å innhente synspunkter om fra ungdom. Slik Barneombudet kjenner situasjonen, er det grunn til å tro at unge i dag er utsatt for et større sexpress, for eksempel med tanke på utviklingen av internett og den økningen vi ser i nettrelaterte overgrep. Barneombudet utarbeidet i 2018 rapporten «Alle kjenner noen som har opplevd det» om seksuelle krenkelser blant unge, som er med å gi et bilde av situasjonen.⁵

Etter Barneombudets syn tas enkelte momenter noe ukritisk til inntekt for å senke den seksuelle lavalder. Rådet sier blant annet på s. 219 at den rettslige erkjennelsen av et slikt ansvar potensielt vil kunne bidra til å utvikle modenheten som trengs, uten at det belegges med noe kunnskap om at en rettslig erkjennelse kan bidra til å utvikle modenhet som ungdom. Rådet referer på s. 220 til at det de siste årene har vært klart flest siktede for seksuallovbrudd i aldersgruppen 14 til 15 år, uten at de problematiserer dette ytterligere. Derimot uttaler rådet at «det er mulig å se for seg at en tydeliggjøring av ansvaret for egen og andres seksuelle grenser fra 15 år, som da også vil sammenfalle med den kriminelle lavalder, kan virke skjerpende». En argumentasjon ut fra at «det er mulig å se for seg» fremstår ikke som tilstrekkelig.

Heller ikke den digitale utviklingen er etter vår mening tilstrekkelig vurdert. Rådet konstaterer at digitalisering skaper særegne sårbarheter, men at norske ungdommer scorer høyt på digital kompetanse. Det er riktig, men undersøkelsen sier også at sårbare barn og unge også er mest utsatt på nett – og dermed har større risiko for å bli utsatt for seksuelle krenkelser. Rådet anerkjenner på s. 223 at barn kan ha vanskeligheter med å motstå press. Med det omfanget det har vært av saker om seksuelle krenkelser over internett de siste årene burde de digitale aspektene i spørsmålet om å senke den seksuelle lavalder etter Barneombudets syn vært drøftet nærmere.

Rådet fremhever også at Ungdata undersøkelsen fant at 24 prosent av jentene og 21 prosent av guttene debuterte seksuelt før fylte 16 år, mens de unnlater å si at samme undersøkelse viste at gjennomsnittlig debutalder var henholdsvis 16 år for jenter og 17 år for gutter, og at denne har holdt seg stabil over tid. Utfordringen med at mange unge opplever sexpress er heller ikke drøftet, for eksempel viste samme undersøkelse at en av åtte jenter på videregående har opplevd at noen har presset eller tvunget dem til samleie eller andre seksuelle handlinger. Dette er svært alvorlige tall.

Som nevnt innledningsvis det er en stor mangel i drøftelsen at ungdoms egne synspunkter ikke er en del av kunnskapsgrunnlaget. Barneombudet mener det må være åpenbart at spørsmålet om seksuell lavalder vedrører barn, ref. FNs barnekonvensjon artikkel 12, og at plikten til å innhente barn og unges egne synspunkter er en del av utredningsplikten i dette spørsmålet.

Barneombudet har også sett gjennom innspillene fra Landsgruppen for helsesykepleiere og Helsedirektoratet, som rådet viser til. Landsgruppen ber rådet utrede spørsmålet, men har ingen argumentasjon for at seksuell lavalder skal senkes. Helsedirektoratet oppfordrer rådet til å vurdere om dagens seksuelle lavalder er riktig, om det er hensiktsmessig å kriminalisere

⁵ <https://www.barneombudet.no/uploads/documents/Publikasjoner/Fagrapporter/Alle-kjenner-noen-som-har-opplevd-det.pdf>

gjensidig samtykkende seksuelle relasjoner mellom ungdom som er under dagens seksuelle lavalder. Til dette vil Barneombudet kommentere at Straffelovrådet i NOUen foreslår at samtykkende seksuelle relasjoner mellom ungdom som er jevnbyrdige i alder og utvikling ikke skal være rettsstridige. Slik sett er Helsedirektoratets utfordring løst uten å senke den seksuelle lavalder.

Etter Barneombudets syn er det ikke tilstrekkelig godtgjort at argumentet som seksuell utprøving hos ungdom bør ha større vekt i dette spørsmålet, enn å beskytte 15-åringer mot seksuelle krenkelser og overgrep.

Å sikre at seksuell utprøving blant unge er lovlig kan gjøres på andre måter enn å senke den seksuelle lavalder. Straffelovrådets forslag om at dette ikke skal ansees som rettsstridig er en god start. Et annet alternativ som kan vurderes er om vilkåret om likhet i alder og utvikling kan utvides til å gjelde i flere tilfeller enn det rettspraksis i dag legger opp til for eksempel gjøre aldersspennet noe større, gitt situasjonen er frivillig og ikke har preg av en krenkelse.

2.2. Kommentarer til kapittel 30 Seksuallovbrudd mot barn under den seksuelle lavalder

30.2 Forslag til ny § 297 om Seksuelt krenkende atferd overfor barn under 15 år mv.

Bestemmelsen erstatter § 305 bokstav a om seksuelt krenkende atferd mv. overfor barn under 16 år. Med unntak av at bestemmelsen bare kommer til anvendelse der barnet er under 15 år, svarer bestemmelsen innholdsmessig til gjeldende § 305.

Ordlyden endres ved at «seksuelt krenkende eller annen uanstendig atferd» erstattes med «seksuelt krenkende» atferd». Dette tydeliggjør at bestemmelsen ikke rammer atferd som er uanstendig, uten samtidig å være av krenkende karakter. Endringen er ikke ment å innebære noen realitetsendring.

Formuleringen «tvinger eller forleder» erstattes med «får et barn til». Dette innebærer ikke en realitetsendring. Det vises til at «forleder» ifølge forarbeidene omfatter «ulike former for psykisk påvirkning, som lokking eller luring» og brukes synonymt med «påvirke».

Barneombudet støtter disse språklige endringene.

Utvidelse til å gjelde også der barn forledes til å ha seksuell omgang med en annen

Straffeloven §§ 299 og 302 regulerer seksuell omgang med barnet eller å få barnet til å utføre seksuelle handlinger på seg selv, men inneholder ikke et straffalternativ rettet mot den som får et barn under seksuell lavalder til å ha seksuell omgang med en annen. Til sammenligning rammer straffeloven § 291 bokstav c den som «ved vold eller truende atferd får noen til å ha seksuell omgang med en annen». Etter rådets syn er det klart straffverdig å få et barn under seksuell lavalder til å ha seksuell omgang med en annen. Rådet foreslår derfor at straffebudet om seksuell omgang med barn under seksuell lavalder utvides slik at det rammer den som får barn under 15 år til å ha seksuell omgang med en annen. Bestemmelsen skal også gjelde i tilfeller der begge de som har den seksuelle omgangen er fornærmede.

Barneombudet støtter denne endringen. Utviklingen med overgrep, særlig over internett, gjør at det er viktig at alle relevante straffebud både rammer det å utføre seksuelle handlinger med seg selv og med en annen.

30.5 Forslag til ny § 302 Avtale om møte for å begå seksuallovbrudd (grooming)

Etter straffeloven § 306 straffes den som avtaler et møte med et barn under 16 år med forsett om å begå en handling med barnet som nevnt i §§ 299 til 304, § 305 bokstav b eller § 311 første ledd bokstav a. Overtredelsen er fullbyrdet når gjerningspersonen har kommet frem til møtestedet eller et sted hvor møtestedet kan iakttas. Med «møte» og «møtestedet» menes fysisk møte, se høringsnotatet punkt 9.6 om gjeldende rett. Avtaler om å møtes på internett eller lignende omfattes altså ikke av bestemmelsen.

Flere aktører mener det er behov for å se på hvordan bestemmelsen kan dekke også nettmøter. To av disse er gjengitt i utredningen. En mulighet er at bestemmelsen innrettes slik at den rammer seksuelt motivert kontakt med barn.

Rådet slutter seg imidlertid til departementets vurderinger i Ot.prp. nr. 18 (2006-2007) da bestemmelsen ble innført om at det er mer straffverdig å avtale et fysisk møte med et barn med forsett om å begå seksuelle overgrep enn det er å innlede seksuelt motivert kontakt med mindreårige.

Barneombudet mener denne type adferd er like straffverdig som å avtale et fysisk møte. Dagens situasjon med seksuelle overgrep over internett er vesentlig endret siden innføring av bestemmelsen i 2007, og Barneombudet er av den oppfatning at dette er en defensiv holdning til ny lovgivning som ikke er i tråd med samfunnsutviklingen. Digitale arenaer er en viktig del av barn og unges liv, og vi vet at dette er arenaer med «alene hjemme-fest» i et ukontrollert marked av tilbydere. Politiet har i mange år meldt om bekymring for den risiko barn og unge utsettes for, og antall saker har eksplodert. Veien kan være kort fra en åpen chat til et lukket nettmøte der barnet forledes til seksuelle krenkelser. Det høringsnotatet omtaler som seksuelt motivert kontakt på internett er svært utbredt og omfanget av denne type seksuelle krenkelser har eksplodert. Kripos rapporterer at omfanget og konsekvensene av denne typen kriminalitet har blitt svært tydelig de siste årene. Det er ikke mulig å hente ut tall bare for internettrelaterte overgrep, men Kripos trekker frem at Politidirektoratets rapport om anmeldt kriminalitet i 2018 viser at antall seksuallovbrudds saker økte med 75,2 prosent fra 2014 til 2018.⁶

Straffelovrådet mener det er tilstrekkelig at denne type adferd kan straffes som forsøk. Barneombudet er ikke enig i dette. Det er en stor utfordring å få tilbydere til å ta ansvar for hva som foregår på deres flater. Diskusjonen om hvilket ansvar leverandørene skal ha vil ikke bli lettere dersom det er tvil om straffbarheten i handlingene, for eksempel diskusjoner om hva som er forberedelse og hva som kvalifiserer som forsøk.

Barneombudet mener den digitale utviklingen taler for at bestemmelsen om «grooming» utvides til også å ramme seksuelt motivert kontakt med barn via internett og ber departementet se nærmere på dette.

2.3 Kommentarer til kapittel 31 Seksuallovbrudd mot barn under 18 år

Straffeloven kapittel 26 inneholder fire bestemmelser som retter seg særskilt mot seksuallovbrudd mot barn under 18 år. Dette er § 295 første ledd bokstav c om seksuell utnyttelse av en person under 18 år i en særlig sårbar livssituasjon, § 309 om kjøp av seksuelle tjenester fra mindreårige og §§ 310 og 311 om fremvisning og fremstilling av seksuelle overgrep mot barn mv.

31.2 Forslag om ny § 307 Seksuell utnyttelse av barn under 18 år i en særlig sårbar situasjon

⁶ Kripos, Seksuell utnyttelse av barn over internett (2019)

Spørsmålet er her knyttet til utnyttelse av person under 18 år i «særlig sårbar livssituasjon». Formuleringen har vist seg å skape utfordringer ved at enkeltstående tilfeller av sårbarhet, for eksempel knyttet til ruspåvirkning, har falt utenfor bestemmelsen.

Rådet drøfter spørsmålet og har kommet til at bestemmelsen i straffeloven § 295 første ledd bokstav c bør videreføres, men slik at vilkåret «livssituasjon» endres til «situasjon». Rådet foreslår også at bestemmelsen plasseres sammen med de andre bestemmelsene om seksuallovbrudd mot barn, slik at den får en systematisk bedre plassering enn i dag.

Barneombudet stiller seg bak disse forslagene.

Vilkåret om utnyttelse viderefører gjeldende rett. Det sentrale vurderingstemaet er om gjerningspersonens fremgangsmåte fremstår som hensynsløs misbruk av situasjonen og fornærmedes vesentlig nedsatte forutsetninger for å motsette seg handlingen. Dette beror på en konkret vurdering, hvor blant annet barnets og gjerningspersonens alder og modenhet, relasjonen mellom partene og gjerningspersonens fremferd, herunder motivasjon og innstilling, vil ha betydning. Bakgrunnen for fornærmedes sårbare situasjon har også betydning. Dette gjelder særlig hvis det er gjerningspersonen som har frembrakt sårbarheten med sikte på å skaffe seg seksuell omgang.

Barneombudet vil her bemerke at barnets livssituasjon er relevant i denne sammenheng. Eksempel på barn i særlig sårbare livssituasjoner kan være barn i barnevernet. Det har de siste årene kommet frem flere eksempler på at barn i svært sårbare situasjoner blir utnyttet seksuelt, for eksempel barn som utnyttes i forbindelse med rus og barn som har svært vanskelige livsvilkår. Barneombudet mener at det bør fremgå av forarbeidene at denne type sårbar livssituasjon skal være et moment ved vurderingen av vilkåret om utnyttelse.

31.3 Fremvisning og fremstillinger av seksuelle overgrep eller som seksualiserer barn mv.

Dagens § 311 fjerde ledd åpner for at retten etter en skjønnsmessig vurdering kan bestemme at straffen faller bort for den som tar og besitter et bilde av en person mellom 16 og 18 år, dersom denne har gitt sitt samtykke og de to er omtrent jevnbyrdige i alder og utvikling. Straffelovrådet mener personer som er omtrent jevnbyrdige i alder og utvikling straffritt bør kunne ta, dele og besitte seksualiserte bilder av hverandre, dersom omstendighetene tilsier at handlingene ikke er krenkende. Rådet foreslår derfor at det inntas en bestemmelse om dette i den foreslåtte bestemmelsen i § 305 om unntak for straffbarhet.

Barneombudet er uenig i at deling av bilder mellom ungdom skal være straffritt. Vi mener deling av bilder bør vurderes annerledes enn det å ta og besitte bilder. Det er stor forskjell på situasjoner hvor ungdom deler bilder mellom seg i en felles forståelse om dette, og situasjoner der bilder blir delt til en tredjepart uten at dette er avtalt. Deling av bilder uten samtykke blir gjort både i ubetenksomhet og med ønske om å krenke. Uansett kan deling av bilder være svært skadelig for den det gjelder. Vi mener det må fremgå klart av loven at deling av bilder uten samtykke ikke er lov.

Straffelovrådet reiser spørsmål om det er hensiktsmessig å regulere krenkende befatning med fremstillinger som seksualiserer barn, hvor de involverte er omtrent jevnbyrdige i alder og utvikling, i samme bestemmelse som de mer alvorlige tilfellene av befatning med overgrepsmateriale mv. Forskjellene i straffverdighet kan her være veldig store. En som er ilagt en bot for deling av et seksualisert bilde av en jevnaldrende med en eller noen få personer, vil for eksempel etter politiregisterloven § 39 ikke få ren barneomsorgsattest. Straffelovrådet mener en løsning på dette kan være å regulere krenkende befatning med fremstillinger som

seksualiserer barn, hvor de involverte er jevnbyrdige i alder mv., i en egen bestemmelse. Rådet overlater til departementet å vurdere hensiktsmessigheten av dette.

Barneombudet mener Straffelovrådet her reiser et viktig spørsmål og anbefaler at departementet ser videre på dette.

2.4 Kommentarer til kapittel 33 Unntak fra straffbarhet ved jevnbyrdighet i alder og utvikling

Straffeloven kapittel 26 inneholder i dag to bestemmelser som åpner for at straffen for overtredelse av nærmere bestemte seksuallovbrudd, kan falle bort eller settes under minstestrafen hvis de involverte er omtrent jevnbyrdige i alder og utvikling, se § 308 og § 311 fjerde ledd. Straffeloven § 308 åpner for å gjøre unntak fra straff ved overtredelse av bestemmelser som gir barn under seksuell lavalder et særlig vern mot seksuelle krenkelser, mens § 311 fjerde ledd åpner for å gjøre unntak fra straff for å ta og besitte et bilde av en person mellom 16 og 18 år som har samtykket.

Straffelovrådet har kommet til at slike frivillige handlinger mellom barn som er omtrent jevnbyrdige i alder og utvikling, ikke bør være straffbare når de ikke utgjør noen egentlig krenkelse. Rådet foreslår derfor en ny bestemmelse om unntak fra straffbarhet ved jevnbyrdighet i alder mv., som utformes som en rettsstridsavgrensning, se lovutkastet § 305.

Barneombudet støtter forslaget om at frivillige handlinger mellom jevnaldrende ikke skal være rettsstridig. Vi vil samtidig understreke at dette er en bestemmelse som vil ha stor betydning for unge, og at det bør vurderes hvordan bestemmelsen kan utformes på en måte ungdom forstår. Vi ber departementet inkludere dette ved innhenting av ungdoms mening om seksuell lavalder.

Med vennlig hilsen

Inga Bejer Engh
barneombud

Elin Saga Kjørholt
seniorrådgiver

Brevet er godkjent elektronisk og har derfor ingen signatur.